

викликів патріотичного виховання сьогодні!

Козубцов І. М., м. Київ

РАДІОСПОРТ ЯК НАПРЯМ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ПІДГОТОВКА ЮНАКІВ І МОЛОДІ ЗА ВІЙСЬКОВО-ОБЛІКОВИМИ СПЕЦІАЛЬНОСТЯМИ ДЛЯ ПОТРЕБ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті визначено проблему військово-патріотичного виховання сучасних юнаків і молоді. Військово-патріотичне виховання юнаків і молоді може здійснюватися за багатьма напрямками. Гібридна війна засвідчила потребу сектору безпеки та оборони України у фахівцях за військово-обліковими спеціальностями. Радіоспорт є одним з дієвих шляхів військово-патріотичного виховання дітей і молоді України. Актуалізується і підготовка громадян з військово-облікових спеціальностей, зокрема телеграфіст радіозв'язку.*

***Ключові слова:** радіоспорт, військово-патріотичне виховання, військово-облікова спеціальність, сектор безпеки та оборони України.*

***Abstract.** The article defines the problem of military-patriotic education of modern young men and young people. Military-patriotic education of young men and young people can be carried out in many areas. The hybrid war has shown the need of the security and defense sector of Ukraine for specialists in military accounting specialties of radio communications. Radio sports is one of the most effective ways of military-patriotic education of children and youth of Ukraine, as well as training citizens with military accounting specialties as a radio telegraph operator.*

***Keywords:** radio sports, military-patriotic education, military accounting specialty, security and defense sector of Ukraine.*

Постановка проблеми і зв'язок її з важливими науковими завданнями. Питання виховання патріотизму, готовності кожного громадянина за будь-яких умов, навіть ціною власного життя, захистити Батьківщину від ворогів завжди виступало гарантом безпеки держави. Нині військово-патріотичне виховання молоді в багатьох країнах світу займає одне з провідних місць у системі виховання національних пріоритетів. Повага і любов молодих громадян до власної Батьківщини, мови, традицій і культури виступають невід'ємними складовими державної політики. Наразі в Україні є актуальними такі напрями:

- патріотичне (військово-патріотичне) виховання молоді;
- підготовка громадян за військово-обліковими спеціальностями (на прикладі радіозв'язку).

Аналіз сучасного матеріально-технічного стану підтверджує занепад напряму військово-патріотичного виховання молоді через підготовку громадян за військово-обліковими спеціальностями, а саме операторів радіозв'язку [1].

Гібридна агресія Російської Федерації проти України показала низку системних проблем готовності держави до оборони, зокрема, неготовність значної частини громадян України до виконання свого конституційного обов'язку – захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України [2].

Виникає гостра потреба в ефективному реагуванні на існуючі виклики:

- низька ефективність системного механізму реалізації державної політики у сфері військово-патріотичного виховання;
- неготовність значної частини громадян до захисту України;
- низька ефективність системи допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання;
- неефективність існуючого державного механізму взаємодії та відсутність мотиваційних чинників участі громадських організацій у процесах військово-патріотичного виховання.

Аналіз досліджень і публікацій. На цей час концептуальним документом, у якому хоча б як обумовлювалася роль військово-патріотичного виховання громадян, є Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [3]. Стратегія охоплює такі сфери національно-патріотичного виховання: профорієнтація на військові спеціальності; фізкультура, спорт, популяризація здорового способу життя; цивільна оборона; оборона України.

Метою Стратегії [4] є визначення пріоритетів та основних напрямів національно-патріотичного виховання, зокрема дітей і молоді, розвитку відповідних інститутів держави й суспільства, забезпечення змістового наповнення національно-патріотичного виховання. Однак, поза увагою авторів стратегії зашпилилася підготовка громадян за військово-обліковими спеціальностями, зокрема операторів радіозв'язку.

Аналіз публікацій за означеною темою засвідчив низьку зацікавленість і безперспективність досліджень у цьому напрямі.

В умовах воєнної та інформаційної агресії з боку Російської Федерації проти України актуальними та значущими є дослідження щодо військово-патріотичного виховання учнів. Так, у статті [5] на основі аналізу психологічної-педагогічної літератури було визначено сутність поняття «військово-патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивної діяльності», що визначається як система методологічних підходів, педагогічних цілей, форм, методів, способів і прийомів, виконання яких забезпечує формування в старших підлітків високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, готовності до захисту України.

О.І. Остапенко в публікації [6] визначив пріоритетні напрями розвитку військово-патріотичного виховання учнів у сучасних умовах. Унікальністю роботи є запропонована вдосконалена методика підготовки учнівської молоді до військової служби та захисту України.

Доповідь на тему «Військово-патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивної діяльності» [7] є констатація вже раніше відомих результатів [5].

Ураховуючи збройну та інформаційну агресію Російської Федерації проти Україною актуальною стає проблема підвищення ефективності військово-патріотичного виховання учнівської молоді з метою консолідації суспільства для гідного захисту територіальної цілісності країни [8; 9].

Зважаючи на соціальну-важливість означеного питання, автори вбачають за необхідність розглянути актуальні напрями виховання молоді: патріотичне (військово-патріотичне) виховання юнаків та молоді, підготовка громадян з військово-обліковими спеціальностями – радіозв'язок.

Мета статті полягає в актуалізації радіоспорту як напряму військово-патріотичного виховання та підготовки юнаків і молоді за військово-обліковими спеціальностями, зокрема операторів радіозв'язку, для потреб сектору безпеки та оборони України.

Згідно зі Стратегією національної безпеки України [10] зміцнити бойовий потенціал Збройних сил України, інших органів сил оборони серед множини напрямів визначено модернізацію системи мобілізаційної підготовки та мобілізації, а також допризовної підготовки та військово-патріотичного виховання молоді.

Цікавим є приклад намагання реалізувати військово-патріотичне виховання молоді у зверненні від імені ГС ВРЛ до голови Вінницької ОДА з приводу відновлення в області підготовки спеціалістів з військово-облікових спеціальностей, зокрема радіозв'язку [11, п. 2.3.2]. Така ініціатива надійшла внаслідок припинення підготовки спеціалістів з військово-облікових спеціальностей, а саме операторів радіозв'язку, в Україні, у позанавчальних центрах Збройних сил України. Вагомий вклад у підготовку юнаків та молоді з різних напрямів, які можуть стати в пригоді на військовій службі, зокрема і спеціалістів із військово-облікових спеціальностей радіозв'язку, свого часу здійснювало Добровільне товариство сприяння армії, авіації та флоту (ДТСААФ).

Зі здобуттям незалежності України правонаступником ДТСААФ стало Товариство сприяння обороні України (ТСОУ). Пізніше частина її відділень закрилася, а деякі перекваліфікувалися в автошколи, які готують водіїв за різними категоріями транспортних засобів.

Досвід боротьби в сучасній гібридній війні показав потребу у фахівцях-радіоаматорах для сектору безпеки та оборони України. Саме радіоаматори спроможні вирішувати окремі нестандартні завдання, які не спроможні виконувати випускники вищих військових закладів освіти за напрямом і фахом підготовки. Підтвердженням цьому є багато радіоаматорів серед військовослужбовців сектору безпеки та оборони України, які боронять Батьківщину. Вони роблять дуже важливу справу: розгортають засоби зв'язку між підрозділами та забезпечують передачу всіх видів інформації. Чимало волонтерів-радіоаматорів допомагають військовослужбовцям технікою, методами, приладами, взірцем є торговельна платформа сайту, розділ

«Допомога ЗСУ» [12].

За даними Держстату України, Українського державного центру радіочастот та Ліги радіоаматорів України, станом на 1 липня 2020 року в Україні налічується 10457 ліцензованих радіоаматорів (див. табл. 1) [13].

Таблиця 1

Чисельність ліцензованих радіоаматорів України

Регіон	Кількість радіоаматорів, чол.	Кількість членів ЛРУ, чол.	Відсоток членів ЛРУ від кількості аматорів, %	Загальна чисельність населення у регіоні, чол.	Кількість аматорів на кожні 100 тисяч населення, чол.
Україна	10 457	1 128	10,79	44 138 703	24
Донецька	1 822	153	8,40	4 120 098	44
Київ та область	1 104	137	12,41	4 746 904	23
Дніпропетровська	1 099	105	9,55	3 164 030	35
Харківська	1 023	18	1,76	2 649 501	39
Запорізька	653	103	15,77	1 679 889	39
Луганська	529	89	16,82	2 130 788	25
Черкаська	520	55	10,58	1 186 848	44
Полтавська	447	52	11,63	1 381 365	32
Кіровоградська	405	27	6,67	928 242	44
Одеська	365	50	13,70	2 373 758	15
Херсонська	336	9	2,68	1 023 856	33
Сумська	319	83	26,02	1 063 015	30
Вінницька	307	22	7,17	1 539 308	20
Миколаївська	247	54	21,86	1 115 657	22
Чернігівська	205	57	27,80	986 199	21
Львівська	201	14	6,97	2 506 733	8
Івано-Франківська	145	3	2,07	1 365 366	11
Рівненська	123	12	9,76	1 151 266	11
Хмельницька	121	42	34,71	1 250 797	10
Волинська	110	3	2,73	1 030 157	11
Житомирська	107	0	0,00	1 203 652	9
Закарпатська	95	0	0,00	1 252 693	8
Тернопільська	87	11	12,64	1 035 881	8
Чернівецька	85	29	34,12	899 755	9
АР Крим та Севастополь	2	0	0,00	2 352 945	1

Незважаючи на організаційну та фінансову доступність одержання аматорської ліцензії для пересічного громадянина нашої держави, радіоаматорство як напрям реалізації технічної творчості досить стрімко вимирає. Середній вік радіоаматорів знаходиться в межах 45-60 років.

З погляду на цю негативну тенденцію, на думку автора [13], основними причинами стрімкого скорочення чисельності радіоаматорів є:

- катастрофічне падіння загального рівня освіти;

- брак державного фінансування закладів позашкільної освіти, ТСОУ та закладів культури за напрямом технічної творчості;

- деіндустріалізація як основний вектор розвитку держави та суспільства загалом;

- системне небажання займатися самовідтворенням серед радіоаматорів.

Слід відзначити, що залучення юнаків і молоді в ряди радіоаматорів та в радіоспорт – надто складний процес, обумовлений об'єктивною реальністю багатьох факторів. На цей час вагомими факторами можна назвати:

- відсутність належної популяризації радіоклубів (центрів науково-технічної творчості дітей та юнацтва), особливо в сільській місцевості;

- відсутність підготовки спеціалістів з військово-облікових спеціальностей радіозв'язку у ТСОУ;

- відсутність бажання в юнаків і молоді самостійного радіоконструювання;

- непомірно висока вартість аматорського радіообладнання іноземного виробництва;

- відсутність в Україні виробництва наборів радіоконструкторів, готових налаштованих вузлів і блоків радіообладнання;

- заміщення акценту зацікавленості юнаків і молоді сучасними технологіями зв'язку, на базі стільникового телефону, комп'ютерів;

- домінування комп'ютерних ігор, соціальних мереж, тощо.

Водночас радіоаматорство – багатогранне технічне захоплення радіозв'язком, яким займаються винятково з особистої зацікавленості без здобуття матеріального зиску. Багатогранність полягає в тому, що до цього захоплення входять такі складові, як [14]:

- проведення радіозв'язків;

- конструювання аматорської приймально-передавальної апаратури та антен;

- участь у різних змаганнях з радіозв'язку (радіоспорту);

- пошук та проведення радіозв'язків з радіоаматорськими станціями, що

працюють із віддалених місць або з місць, з яких украї рідко працюють аматорські радіостанції;

- участь у радіоекспедиціях, тобто місцях, де немає радіоаматорів;
- заняття якимись певними видами випромінювання (телеграфія, однобічна або частотна модуляція, аматорське телебачення, цифрові види зв'язку тощо);
- зв'язок на УКХ із використанням відбиття радіохвиль від Місяця, зон полярного сьйва, метеорних потоків;
- робота малою потужністю передавача або на найпростішій апаратурі;
- колекціонування карток-квитанцій та дипломів, які надсилаються на підтвердження проведених радіозв'язків.

Отже, відновлення на базі ТСОУ та радіоклубів підготовки юнаків і молоді за військово-обліковими спеціальностями, а саме радіозв'язку, для потреб сектору безпеки та оборони України вбачається актуальною потребою.

Військово-патріотичне виховання може бути успішно досягнутим насамперед у процесі навчання, де в учнів закладається фундамент глибоких знань, формуються світогляд, національна самосвідомість. Важко переоцінити значення такої роботи в закладах освіти України за наявності місцевого осередку радіоаматорів, радіо гуртків тощо. Потужною формою військово-шефської роботи вищих військових закладів освіти є організація змагань з військово-прикладних видів спорту.

Певний позитивний досвід військово-патріотичного виховання молоді набуто на базі колективної радіостанції при установі «Музей військ зв'язку Збройних сил України», що розташовано у м. Полтаві. Музей створено на підставі наказу Начальника військ зв'язку Збройних Сил України на базі 179 об'єднаного навчально-тренувального центру військ зв'язку Збройних сил України. Відвідувачі музею за бажанням можуть навчитися прийомам стройової підготовки та фізичним вправам, а також мають можливість реально попрацювати на техніці зв'язку, ознайомитися з її технічними характеристиками.

Перспективним також убачається створення центрів (гуртків) військово-патріотичного виховання молоді із підготовки за військово-обліковими спеціальностями при вищих військових закладах освіти відповідних профілів. Наприклад, освітньо-виховний хаб при Військовому інституті телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут. Це заклад вищої освіти, який здійснює підготовку військових фахівців для сектору безпеки та оборони України за багатьма спеціальностями (спеціалізаціями), серед яких 172 Телекомунікації та радіотехніка (Системи військового зв'язку). Істотно підвищити рівень підготовки та розвивати задатки радіоаматорства можна саме в такому гуртку.

За основу навчальної програми гуртка рекомендуємо обрати навчальну програму з позашкільної освіти науково-технічного напрямку «Юні оператори аматорської служби радіозв'язку», яка рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [15], безумовно, з певним корегуванням та врахуванням особливостей.

Військово-шефська робота вищого військового закладу освіти в підготовці молоді за військово-обліковими спеціальностями, зокрема 172 Телекомунікації та радіотехніка (Системи військового зв'язку), відбувалася в руслі військово-патріотичного виховання серед молоді та курсантів.

Організація змагань з військово-прикладних видів спорту «Швидкісна передача повідомлень телеграфним кодом Морзе», «Спортивна пеленгація», проведення змагань з кульової стрільби – це той невеликий перелік, який міг би забезпечити ВВЗО. Участь курсантів у радіогурту є обов'язковим елементом освітнього процесу в позааудиторний час та сприяє набуттю практичних навичок спорту зі швидкісної передачі повідомлень, роботи оператора засобу радіозв'язку. Під час спортивних радіозмагань молодь та курсанти набували практичних умінь, відшліфовували дикцію оператора засобу радіозв'язку.

Як відомо, рушійною силою дій у людини є мотивація. Аналіз зазначеної програми дозволив виявити істотну прогалину в мотивації молоді. Вважаємо за потребу відзначити роль радіоаматорства для суспільства та активну участь радіоаматорів під час ліквідації наслідків надзвичайного лиха (катастроф).

Яскравим прикладом проявленої мужності, суспільно важливої свідомості та героїзму може бути участь радіоаматорів короткохвильовиків-добровольців у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС [16]. Можуть бути й інші спонукаючі мотиви військово-патріотичного виховання молоді, наприклад, той же елемент гейміфікації [17].

Радіоспорт – це найкращий спосіб через змагання досягнути успіху в навчанні, опануванні нових зразків техніки й цифрових видів радіозв'язку. Незамінним стане набуття навичок конструювання радіоантен з наявних матеріалів, що знадобиться в суворих реаліях бойових дій у разі їхнього виходу з ладу. Зазначена навичка формується на основі тренування із застосуванням математичної формули перерахунку частоти в довжину радіохвилі.

Таким чином, ТСОУ має посилити такі державні завдання: військово-патріотичне виховання громадян; підготовка громадян України з військово-обліковими спеціальностями, зокрема операторів радіозв'язку; розвиток авіаційних і технічних видів спорту; участь у розвитку фізичної культури і військово-прикладних видів спорту; участь у підготовці до військової служби громадян, які перебувають у запасі; підготовка фахівців масових технічних професій і розвиток технічної творчості; утримання об'єктів інфраструктури ТСОУ з метою виконання завдань у період мобілізації та у воєнний час.

На наше переконання, гармонізованого військово-патріотичного виховання можна досягнути за рахунок: військово-шефської роботи вищих військових закладів освіти; проведення на базі вищих військових закладів освіти змагань з військово-прикладних видів спорту («швидкісна передача повідомлень телеграфним кодом Морзе», «спортивна пеленгація»), проведення змагань з кульової стрільби; запрошення до змагань молоді та курсантів.

Додатковим бонусом буде відпрацьована агітаційна вступна компанія.

Список літератури.

1. Козубцов І.М., Саєнко О.Г. Матеріально-технічне забезпечення радіоспорту, як основа військово-патріотичного виховання молоді України. *Суспільство. Держава. Армія. Збірник наукових праць (Гуманітарні та соціально-економічні науки)*. Вип. 23. К.: ВІТІ імені Героїв Крут, 2019. С. 25-40.

2. Проект Указу Президента України “Про концепцію військово-патріотичного виховання та громадського сприяння безпеці і обороні України”. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/gromadske-obgovorennya/57372/proekt-ukazu-prezidenta-ukraini-pro-konczepcziyu/>
3. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. Указ Президента України №580/2015 від 13.10.2015. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>.
4. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» від 18.05.2019 № 286/2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
5. Козак Є.П., Остапенко О.І., Тимчик М.В. Військово-патріотичне виховання старших підлітків в процесі військово-спортивної діяльності. *Науковий часопис НПУ ім.і М.П. Драгоманова*. 2021. Вип. 3К (131). С. 182-186.
6. Остапенко О.І. Військово-патріотичне виховання учнів закладів ЗСО в умовах військової та інформаційної агресії з боку Російської Федерації. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: Матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України (за 2020 рік) НАІР, м. Івано-Франківськ, Україна, 2020. С. 155-158.
7. Бінецький Д.О., Зеленська З.П., Миленка С.М. Військово-патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивної діяльності. *Фізичне виховання в контексті сучасної освіти*: тези доповідей XVII Міжнародної науково-методичної конференції. К.: НАУ, 2022. С. 14-17.
8. Зубалій М.Д., Тимчик М.В. Методи військово-патріотичного виховання старшокласників засобами хортингу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Інститут проблем виховання НАПН України*. 2017. Вип. 21. Кн.1. С. 238–249.
9. Остапенко О., Зубалій М., Тимчик М. Формування готовності старшокласників до захисту Вітчизни. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. Інститут проблем виховання НАПН України*. 2018. Вип. 22. С. 214–226.
10. Указ Президента України №392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року», «Про Стратегію національної безпеки України» <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.
11. Програма науково-практичної радіоаматорської конференції. (Жмеринка 15 липня 2017 року). Громадська спілка «Всеукраїнська радіоаматорська ліга». URL: https://vrl.org.ua/index.php?option=com_content&view=category&id=42&Itemid=1165&limitstart=60.
12. Радиосвязь. Доска об'явлених. Форум UR8LV.COM. URL: <https://ur8lv.com/>
13. Сергій (UT9NA) Скільки радіоаматорів в Україні? Ліга радіоаматорів України. URL: <http://www.uarl.org.ua/index.php/novini/777-skilki-radioamatoriv-v-ukrajini>.
14. Аматорський радіозв'язок. Український державний центр радіочастот. URL: <https://www.ucrf.gov.ua/services/amatorskij-radiozvyazok>.
15. Збірник «Навчальні програми з позашкільної освіти. Науково-технічний напрям. (Випуск 4) (Загальна редакція Г.А. Шкури, Т.В. Биковського) Навчальна програма з позашкільної освіти науково-технічного напрямку «Юні оператори аматорської служби радіозв'язку» Основний і вищий рівні, 4 роки навчання. («Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», лист МОН від 07.10.2019 № 1/11-8872). URL: <https://drive.google.com/file/d/1qMI511xSw3-WJWcNIGLhG4kXej9MkIBL/view>.
16. Львів'яни - короткохвильовики-добровольці. До Дня українських «ліквідаторів» аварії на ЧАЕС. Ліга радіоаматорів України. URL: <http://www.uarl.org.ua/index.php/statti/1007-lviv-yani-kortokhviloviki-dobrovoltsi-2>.
17. Козубцова Л.М., Козубцов І.М., Ліщина В.О., Штаненко С.С. Концепція навчально-тренувального комплексу підготовки військових спеціалістів інформаційної та

кібербезпеки на засадах комп'ютерної гри (гейміфікації). Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка». 2022. Том 2. № 18. С. 49 – 60.

Коляда Н. М., Кравченко О. О., м. Умань

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлено діяльність Національно-патріотичного табору для студентської молоді «Дія» (далі – Табір «Дія»), мета якого – формування в здобувачів вищої освіти високої патріотичної свідомості, почуття вірності до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Ключові слова: заклад вищої освіти, студентська молодь, національно-патріотичне виховання, табір.

Abstract. The article highlights the activities of the National Patriotic Camp for student youth «Diya» (hereinafter - Camp «Diya»), the purpose of which is the formation of high patriotic consciousness, a sense of loyalty to the Motherland, concern for the well-being of one's people, readiness to fulfill civic duties in students of higher education and the constitutional obligation to protect the national interests, integrity, and independence of Ukraine, to promote its establishment as a legal, democratic, and social state.

Key words: higher education institution, student youth, national-patriotic education, camp.

21 червня 2022 р. **Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти** прийняло визначальне **рішення про історико-культурну складову освітнього процесу**. Національне Агенство конкретизує, що університетська автономія не є релевантним обґрунтуванням для відмови від відповідних освітніх компонентів або для їхнього перенесення до вибіркового дисциплін. Заклад вищої освіти несе відповідальність за якість власних освітніх програм та моральний обов'язок формувати патріота своєї країни. Ідеться не лише про фахову підготовку, але й про всебічний гармонійний розвиток особистості здобувачів вищої освіти, їхню громадянську позицію і патріотизм, тобто виконання світоглядних завдань вищої освіти (ознайомитися із повним текстом рішення можна за посиланням: <http://surl.li/cixep>).

Закон України «Про освіту» (2017) визначає, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.